

De Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

Den Haag
21 juni 2005

Ons kenmerk
HO/AME/2005/25077

Onderwerp
Rapportage stand van zaken Bologna proces

Conform uw verzoek (Brief van griffier van 24 mei 2005, Griffiennr 133267) rapporteer ik u over de stand van het Bologna proces. Ik doe dat in dezelfde bewoordingen als ik aan de Tweede Kamer deed als onderdeel van mijn brief over het internationaliseringsbeleid van 13 juni 2005.

Onlangs was ik in Bergen ter gelegenheid van de Ministeriële conferentie in het kader van het Bologna-proces. Daar heb ik ook het Bergen-communiqué ondertekend. In deze brief wil ik u graag meegeven wat daarin afgesproken is.

De Bergen ministersconferentie

Op 19 en 20 mei heeft in Bergen (Noorwegen) de vierde Bologna-conferentie plaatsgevonden. Aan de bijeenkomst namen 45 Europese staatssecretarissen en ministers verantwoordelijk voor hoger onderwijs deel, waaronder ikzelf. Mijn conclusie van de Bergen-conferentie kan ik samenvatten als: het Nederlands hoger onderwijs is vergeldderd in Europese samenwerking.

Verbreding Bologna proces

Het Bologna-proces, waarin de Europese ministers en staatssecretarissen samenwerken om hoger onderwijs in de verschillende landen beter herkenbaar te maken voor elkaar, wordt steeds breder. Bij de Bergen-conferentie traden vijf landen toe tot het proces, waarmee het aantal deelnemende landen gekomen is op 45 en geheel Europa omvat. De Europees georganiseerde sociale partners zijn waarnemer geworden bij het proces. De werknemers van instellingen voor hoger onderwijs, omdat zij degene zijn die het onderwijs geven en het onderzoek doen. De werkgevers, omdat zij de nieuwe kwalificaties van afgestudeerden moeten begrijpen en de afgestudeerden aanstellen, zowel afgestudeerden met een bachelor- als met een mastergraad. De sociale partners zijn reeds nationaal betrokken bij hoger onderwijsbeleid, en worden zo ook op Europees niveau betrokken. Binnen Europa ontstaat aldus steeds beter begrip over elkaars hoger onderwijs. Tegelijkertijd onderkennen de deelnemers de noodzaak om ook buiten Europa ideeën en ervaring uit te wisselen.

Realiseren van afspraken in 2005

Deze Bergen-conferentie vond plaats ongeveer halverwege de start van het proces (de Bologna-verklaring van 1999) en de 10 jaar die ervoor uitgetrokken is om de ambities te realiseren. Tijdens de vorige bijeenkomst in Berlijn in 2003 zijn in die voornemens drie prioriteiten aangebracht voor alle landen die in 2005 gereed of in gang gezet moesten zijn:

- Invoeren van de bachelor-masterstructuur;
- Invoeren van een kwaliteitszorgsysteem;
- Ratificeren van de Lissabon-erkenningsconventie voor academische erkenning van diploma's en het afgeven van een diploma supplement.

Ten behoeve van de conferentie in Bergen is een vergelijkend overzicht gemaakt van de stand van de invoering op deze drie prioritaire gebieden. Het proces verloopt voorspoedig: in de meeste deelnemende landen is bijvoorbeeld al een bachelor-masterstructuur ingevoerd. Nederland behoort samen met andere West-Europese landen tot de kopgroep (top 10). Dat bleek duidelijk uit het overzicht van de mate waarin afspraken in alle deelnemende landen doorgevoerd zijn, dat ten behoeve van de conferentie gemaakt is (rapport "Stocktaking", zie bijlage). Ik heb benadrukt dat een onderlinge vergelijking tussen landen vooral moet blijven bestaan en waar mogelijk kan worden uitgebreid. Dit is een stimulans voor landen om werk te maken van de 'Bologna-afspraken'; geen enkel land wil onderaan bungelen in de statistieken.

Nieuwe afspraken voor 2007

In 2007 zal opnieuw een stand van zaken opgemaakt worden. De in Bergen geïnterpreteerde aspecten moeten dan grotendeels ingevoerd zijn. Bovendien wordt dan het overzicht van de stand van zaken uitgebreid.

Op de conferentie is afgesproken dat er meer eenheid komt in de standaarden voor kwaliteitszorg van hoger onderwijs. Europese standaarden en criteria voor kwaliteitszorg werden aangenomen, inclusief het aanleggen van een Europees register van kwaliteitszorgorganisaties, gebaseerd op 'peer reviews' van de organisaties. Ook werd het belang onderschreven van samenwerking tussen nationale kwaliteitszorgorganisaties om elkaars accreditatie- of kwaliteitszorgbeslissingen te erkennen.

De Europese standaarden en richtlijnen zijn opgesteld door de vereniging van kwaliteitszorgorganisaties in Europa. Wat Nederland betreft was de NVAO actief betrokken bij het opstellen ervan en de standaarden worden reeds toegepast. Het is belangrijk dat de NVAO actief blijft deelnemen in het Europees Consortium voor Accreditatie om te komen tot een situatie waarin elkaars accreditatiebeslissingen overgenomen of erkend kunnen worden, wat essentieel is voor het groeiend aantal 'joint programmes', programma's waarvoor instellingen over grenzen heen gezamenlijk verantwoordelijk zijn. Bij de evaluatie van de NVAO zal tevens rekening gehouden worden met het vereiste van een internationale 'peer review' van de kwaliteitszorgorganisatie in Europees verband.

Verder is in Bergen het overkoepelende raamwerk van kwalificaties voor het hoger onderwijs aangenomen (zie bijlage). Hiermee wordt vastgelegd waartoe een opleiding in het Europese hoger onderwijs moet opleiden: wat moet een afgestudeerde kennen en kunnen. Het raamwerk is gebaseerd op drie cycli - bachelor, master en doctor - met voor landen de mogelijkheid van een tussenkwalificatie in de eerste cyclus. Deze aanneming van het overkoepelende raamwerk betekent dat in nu op te stellen nationale kwalificatieraamwerken de kwalificaties beargumenteerd een plek moeten krijgen binnen het overkoepelende raamwerk. Dit maakt zowel voor Nederland als voor het buitenland duidelijk welke kwalificaties er zijn, welk niveau hieraan gekoppeld is en wat de afgestudeerde ermee kan.

Beide instrumenten, de Europese standaarden voor kwaliteitszorg en het kwalificatieraamwerk, bevorderen kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs in Europa. Het Nederlandse kwalificatieraamwerk, dat met alle betrokkenen de komende tijd ontwikkeld zal worden, zal tevens bijdragen aan verheldering van de binaire structuur van het hoger onderwijs. Ik zal bevorderen dat descriptorren voor de onderscheiden kwalificaties bij het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs tezamen met relevante andere landen ontwikkeld worden, zodat ook de binariteit zo transparant mogelijk wordt ingepast in het overkoepelend raamwerk.

Invoering van de Europese kwaliteitszorgstandaarden en nationale kwalificatieraamwerken zullen onderdeel zijn van de inventarisatie in 2007. Dit geheel vormt tevens input voor het Europees kwalificatieraamwerk voor beroepsonderwijs ('vocational education and training') dat door de Europese Commissie ontwikkeld wordt en dat complementair hieraan zal zijn.

Ik heb in Bergen ondervonden dat er groot belang wordt gehecht aan Europese samenwerking gericht op het realiseren van kwalitatief hoogwaardig onderwijs en onderzoek en de relatie daartussen, om zo het competitievermogen en de aantrekkelijkheid van de Europese hoger onderwijsruimte te vergroten. Het toekennen van gezamenlijke doctoraten zal ook onderdeel zijn van de inventarisatie van de stand van zaken in 2007.

Flexibele leertrajecten en procedures voor de erkenning van elders verworven competenties zullen eveneens in 2007 worden geïnventariseerd. Die flexibilisering is ook in Nederland van belang. De ruimte die het overkoepelend raamwerk voor kwalificaties biedt voor de 'intermediate qualification', kort hoger onderwijs met eindtermen halverwege het niveau van de bachelorgraad, pas ik toe bij de ontwikkeling van experimenten met korte programma's in de hbo-bachelor ('Associate Degrees') in Nederland.

Het Bergen-communiqué gaat concreter dan voorheen in op de sociale dimensie van hoger onderwijs. Er is gevraagd om in 2007 vergelijkbare gegevens te presenteren over de mobiliteit en sociaal-economische situatie van docenten en studenten.

In 2007 zal in Londen de vijfde Bologna-conferentie plaatsvinden.

Ter verdere informatie voeg ik het Bergen-communiqué bij, het raamwerk voor kwalificaties in de Europese Hoger Onderwijs Ruimte, alsook het rapport "Stocktaking", dat zoals gezegd een goed beeld anno 2005 geeft van de invoering van prioritaire instrumenten van het Bologna-proces. Deze documenten zijn ook beschikbaar via de website van het Bologna proces: www.Bologna-Bergen2005.no.

Hoogachtend,

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Mark Rutte)